

УДК 821.222

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-242X.2024.30.08>

Тетяна МАЛЕНЬКА, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0009-0007-0016-4602

e-mail: [tmalenka@gmail.com](mailto:tmalenka@gmail.com)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Ольга СУРОВЦЕВА, магістр

ORCID ID: 0009-0007-2772-3726

e-mail: [olya.surovtseva00@gmail.com](mailto:olya.surovtseva00@gmail.com)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

## ПРОБЛЕМАТИКА СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ ІРАНУ ТА ІРАНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

**Вступ.** Сучасна проза іранських жінок у діаспорі є важливим культурним феноменом, який відображає глибокі соціальні зміни та політичний конфлікт всередині іранського суспільства. Після Ісламської революції 1979 р. багато іранських письменниць були змушені покинути батьківщину, що призвело до формування потужного літературного руху в діаспорі. Вивчення їхніх творів допомагає зрозуміти процеси адаптації, інтеграції та збереження культурної ідентичності, а також соціально-політичні фактори, які вплинули на те, що письменниці емігрували.

**Методи.** Використано історико-біографічний метод, феміністичну критику, гендерний підхід, літературознавчий аналіз, компаративний аналіз, контент-аналіз і метод аналогії. Використання цих методів дозволило всебічно дослідити творчість письменниць іранської діаспори.

**Результати.** Дослідження виявило, що історія іранської сучасної жіночої прози поділяється на чотири періоди, кожен із яких має свої особливості та передумови розвитку. Серед головних соціально-політичних факторів, що вплинули на творчість письменниць, виділено релігійні обмеження й обмеження прав жінок, цензура, дискримінація, політичні репресії, ірано-іракська війна (1980–1988) та Ісламська революція (1979). У творах діаспорних авторок, таких як Далія Софер, Джайран Гаган, Зоя Пірзад, Марджан Сатрапі тощо, преважують теми цензури, дискримінації, гендерної нерівності, боротьби за індивідуальну свободу.

**Висновки.** Сучасна іранська жіноча проза діаспори є важливим літературним напрямом, який відображає соціально-політичні проблеми Ірану через індивідуальний досвід кожної жінки-письменниці. Практичне значення статті полягає у сприянні кращому розумінню внутрішніх перетворень іранського суспільства та ролі жінок у цих процесах, а також у підтримці міжкультурного діалогу та феміністичних ініціатив.

**Ключові слова:** іранська жіноча проза, діаспора, цензура, ідентичність, фемінізм, соціально-політична проблематика.

### Вступ

У сучасному світі жіноча література стає не лише важливим аспектом культурного розвитку, але й суттєвим фактором соціально-політичних змін. У цьому контексті іранська жіноча проза є особливою темою для вивчення, оскільки Іран, з одного боку, зберігає традиції та культурні особливості, а з іншого – переживає історичні і соціальні трансформації. Сучасна іранська жіноча проза, насичена виразною індивідуальністю та глибоким аналізом соціально-політичних питань, стає предметом дослідження науковців і літературознавців у світі. Цей напрям літератури відкриває широкий простір для розуміння внутрішніх перетворень суспільства з погляду індивідуального жіночого досвіду. Іранські діаспорні письменниці у своїх творах не лише відтворюють реалії сучасного Ірану, але й вносять унікальні авторські перспективи щодо проблематики соціальної та політичної реальності.

**Мета** статті полягає в дослідженні проблематики творчості іранських письменниць, які проживають за межами Ірану. Згідно з цією метою у статті поставлені такі **завдання**: 1) дослідити історію розвитку іранської сучасної жіночої прози; 2) визначити соціально-політичні фактори, які вплинули на творчість іранських письменниць; 3) висвітлити основну проблематику творів сучасних іранських діаспорних письменниць. Об'єктом дослідження є сучасна проза іранських письменниць у діаспорі.

**Огляд літератури.** Актуальність дослідження сучасної іранської діаспорної жіночої прози визначається кількома важливими факторами: 1) зростаючий інтерес до діаспорної літератури. Література, створена в діаспорі, набуває все більшого значення в сучасному літературному процесі. Вона відображає культурні, соціальні та політичні трансформації, які відбуваються як в Ірані, так і в країнах проживання письменниць (Abla, 2020; Noor, 2014; Rendy, 2017). Іранські письменниці

діаспори, такі як Азар Нафісі, Шагнуш Парсіпур, Марджан Сатрапі, Азаде Моавені й ін., привертають увагу до важливих питань іранського суспільства та жіночих прав, що робить їхню творчість особливо актуальною натеper; 2) соціально-політичний контекст. Після Ісламської революції 1979 р. в Ірані значно посилилася цензура й обмеження свободи слова. Це змусило багатьох письменниць покинути країну та продовжити свою творчість у діаспорі, де вони мають можливість відкрито висловлювати свої думки й обговорювати табуйовані теми. Дослідження їхньої творчості дозволяє зрозуміти, як ці соціально-політичні умови вплинули на літературний дискурс і тематику творів (Afary, 1996; Paköz, 2007; Tohid, 2016); 3) глобальний культурний діалог. Твори іранських письменниць діаспори сприяють міжкультурному діалогу, дозволяючи читачам із різних країн зрозуміти іранську культуру та проблеми, із якими стикаються жінки в Ірані. Це особливо важливо в умовах глобалізації, коли культурні обміни стають все більш інтенсивними (Ansary, 2013; <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2016/feb/10/literature-of-iranian-diaspora-meaning-and-identity-since-the-islamic-revolution-books>); <https://www.nytimes.com/2009/03/01/books/review/Bahadur-t.html>); 4) феміністичний дискурс. Література іранських жінок діаспори часто розглядається через концепції фемінізму, оскільки вона порушує питання гендерної рівності, прав жінок та боротьби з патріархальними структурами. Дослідження цих тем у контексті діаспорної літератури дозволяє глибше зрозуміти феміністичний рух в Ірані та його еволюцію (Derbel, 2017; Fotouhi, 2021; Talattof, 1997).

### Методи

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися: історико-біографічний метод (аналіз біографій письменниць для розуміння їхнього життєвого шляху і

© Маленька Тетяна, Суровцева Ольга, 2024

впливу на творчість), феміністична критика та гендерний підхід (аналіз творів із погляду феміністичних теорій і гендерних ролей), літературознавчий аналіз (розгляд текстів для визначення основних тем і мотивів), компаративний аналіз (фрагментальне порівняння творів іранських діаспорних письменниць), метод аналогії (знаходження спільних рис у творах різних авторок).

### Результати

Формування іранської жіночої літературної традиції проходило через різні етапи, на кожен із яких впливали історичні, соціальні та культурні фактори. Ці етапи відображають зміни в ролі, правах і можливостях самовираження жінок в іранському суспільстві. Серед основних етапів розвитку іранської жіночої літературної традиції можна виділити такі: початок XX ст., епоха Пеглеві (1925–1979), Ісламська революція 1979 р. і сучасний або післяреволюційний період (Abla, 2020; Molavi, 2006; Raköz, 2007).

Перший етап – початок XX ст., коли іранські жінки тільки почали активно боротися за свої права та визнання в патріархальному суспільстві. У цей період жінки здобували освіту та почали входити до громадсько-політичного життя, однак політично-соціальні зміни, що відбувалися у країні, вносили свої корективи в розвиток жіночої літературної традиції.

Другий етап – епоха Пеглеві (1925–1979) – був періодом модернізації та секуляризації, але водночас, влада підтримувала традиційні гендерні ролі. Жінки продовжували висловлювати свої думки через літературу, але з початком Ісламської революції 1979 р., багато аспектів суспільства, включаючи іранську літературу, пройшли значні трансформації.

Третій етап – Ісламська революція 1979 р. Ісламська революція стала поворотним моментом у розвитку жіночої літературної традиції в Ірані. Зміни в політиці та соціумі вплинули на тон і зміст літературних творів, що стосувалися жіночого досвіду та визначення нових ролей у суспільстві.

Останній етап – післяреволюційний період. Він призвів до появи нових проблем і, одночасно, відкрив можливості для іранської жіночої літературної діяльності. Письменниці продовжують висвітлювати теми рівності, ідентичності та свободи у своїх творах, але вони також стикаються з викликами соціокультурного контексту й обмеженнями влади. Тому література цього періоду створюється переважно письменницями в діаспорі.

Після Конституційної революції в Ірані у 1907 р. становище жінок у суспільстві кардинально змінилося (Afary, 1996). До цього часу дівчата могли навчатися лише в американських місіонерських школах, але з 1907 р. у Тегерані відкрили перші початкові школи для дівчат і в 1918 р. – перший жіночий педагогічний коледж. Феміністська спільнота в Ірані виникла вже в 1900 р., позначившись роботою "Товариства "Жіноча свобода"". Ідеї фемінізму також розповсюджувалися через видання "صور اسرافیل" ("Труба Ісрафіла", 1907) і журнали "مسالوات" ("Рівноправність") і "ایران نو" ("Новий Іран – голос батьківщини"). Іранська публіцистика початку XX ст. відігравала значну роль у формуванні громадської думки. Літературні журнали, з'явившись в Ірані у XX ст., розширювали літературне життя, об'єднували нових авторів та урізноманітнювали жанри. Журнал "بهار" ("Весна", 1910–1922) відзначався широким колом громадських інтересів і різноманітним жанрів, що сприяло популяризації літератури. Унаслідок ідей, що виникли на початку XX ст., в Ірані з'явилися журнали для жінок, водночас редагуванням цих видань також займалися жінки. Першим таким журналом був "علم"

("Наука", 1913), редактором якого була пані Кахаль. У 1913 р. був заснований журнал "شکوفه" ("Пуп'янок") і видавався до 1919 р. Мар'ям Амід Семнані, яка стала видатною фігурою в іранському суспільстві та феміністичному руху (Моллаахмаді, 2020, с. 32–34).

Поява жіночої прози в багатьох країнах світу у XX ст. пов'язана з феміністським рухом і боротьбою за права жінок. В Ірані після Ісламської революції та ірано-іракської війни розвивається ісламський фемінізм, що поступово еволюціонує. Творчість іранських письменниць, таких як Сімін Данешвар і Парвіз Голізаде, відображає ставлення до екстремального фемінізму, відмову від революційного шляху і прагнення підняти жінку в суспільстві без відбирання прав у чоловіків (Моллаахмаді, 2020, с. 17, 61). У дослідженнях з історії розвитку іранської сучасної жіночої прози, розпочатого з 80-х рр. XX ст., науковці стали активно звертати увагу на мову текстів, використовуючи дані лінгвістики, літературознавства та психології. Літературознавці, вивчаючи жіночу прозу як окремий напрям, зосереджуються на виявленні гендерних відмінностей і використовують різні підходи й методи, такі як типологія, проблематика, образність та аналіз мови (Ansary, 2013; Talattof, 1997).

Розкриваючи історію розвитку феміністських настроїв і формування жіночої ідентичності в іранській прозі, дослідники виділяють три основних періоди: перший період – до й після Конституційної революції, другий період – період до Ісламської революції та третій період – після неї. У різні періоди письменниці зверталися до різних тем і використовували різні творчі методи, але загальним елементом залишалась боротьба за самоідентифікацію та незалежність жінок (Моллаахмаді, 2020, с. 28; Talattof, 2013). Однак інші дослідники пропонують більш розгалужену періодизацію: Конституційна революція (1905–1925) – поява жінок-активісток, які виступали за надання права на освіту жінкам і критикували традиційні практики, такі як полігамія та домашнє насильство; епоха розбудови держави (1920–1940-ві) – підвищення грамотності та надання вищої освіти жінкам, поява жіночих асоціацій і жіночої преси, поряд із суперечливим державним дозволом прийняти західний дрес-код; епоха націоналізації (1940–1950-ті) – залучення жінок до громадсько-політичної діяльності в націоналістичних і соціалістичних рамках; період модернізації (1960–1970-ті) – зростання кількості працюючих жінок і правові реформи у виборчому праві та сімейному праві, разом із посиленням централізації й диктатури шаха; Ісламська революція (1979–1997) – соціально-політична мобілізація чоловіків і жінок, що супроводжувалася регресивними законами проти жінок, примусовим носінням хіджабу, політичними репресіями та соціально-економічним занепадом; постісламська реформа (1997–2005) – відносна соціально-політична відкритість за часів Хатамі, що супроводжувалася економічним зростанням, хоча й нетривалим; негативна реакція неоконсерваторів і популістів (2005–2013) – відродження ісламського фанатизму, ворожа зовнішня політика, посилення репресій проти засобів масової інформації та громадян, внесення антижіночих законопроектів, економічний безлад і зростання безробіття; епоха "поміркованості" (2013 – дотепер) – суттєві зміни в зовнішній політиці за президента Рухані, але обмежений прогрес у сфері прав людини та зміні статусу жінок через домінування прихильників консервативних поглядів, що мають перевагу над президентом (Esfahani, 2014; Tohid, 2016, р. 81).

У першій половині XX ст. в Ірані відбулися суттєві зміни в суспільстві, зокрема під час правління Пеглеві.

Під впливом феміністського руху у світі та соціокультурних трансформацій у країні з'явилося розуміння гендерних проблем і розпочалося вивчення жіночої літератури. Досі іранська жіноча проза не існувала як самостійний напрям, і дослідження цього явища лишалися неповними. Однак історія розвитку іранської сучасної жіночої прози має глибокі корені, які сягають епохи Каджарів (1795–1925). На той час лише жінки вищих верств населення мали можливість отримати освіту та займатися літературною діяльністю. Перші спроби прозової творчості датуються кінцем XIX ст. Наприклад, Фахруд-доуле, дочка Насреддін-шаха з династії Каджарів, записувала казки, які слухала від оповідача шаха, утворивши таким чином дастан "امير ارسلان" ("Амір-Арсалан"). Також, у 1913 р. було опубліковано автобіографію Тажд-ол-Салтане, ще однієї доньки Насреддін-шаха, у якій вона змалювала своє життя та внутрішні переживання. Жінки також активно займалися перекладами, наприклад, дружина А. Тасуджі, Колсум-ханум, співпрацювала з чоловіком над перекладом книги "Тисяча й одна ніч" (Моллаахмаді, 2020, с. 36–37). Із 30-х рр. XX ст. в Ірані з'являються оповідання, написані жінками, часто у формі мемуарів і спогадів. Цим відзначається творчість І. Тімурташ і З. Кіія, які в перших оповіданнях іранської жіночої прози підкреслюють нещастя та легковажність дівчат, а також надають моральні настанови (Моллаахмаді, 2020, с. 38).

Проза другої половини XX ст. в Ірані, зокрема 50–60-х рр., продовжувала еволюціонувати, розгортаючи досягнення попереднього періоду. У цьому контексті, після перевороту 1953 р. і під час повернення шаха Мохаммеда Рези Пеглеві, у країні почався спад демократичних тенденцій, і цензурні обмеження в літературі зросли. У той період спеціально створене міністерство культури здійснювало цензурування, що обмежувало свободу висловлювання для письменників і публіцистів. Через політичний тиск і наявність таємної служби САВАК, письменники тяжіли до алегоричної, міфологічної й історичної прози, щоб можна було висловлювати думки в завуальованій формі. Водночас активізувалися опозиційні політичні групи, особливо марксистська партія "حزب توده ايران" ("Народна партія Ірану"), які справляли помітний вплив на літературу, розвиваючи зв'язки із СРСР. Саме тоді посилювалися репресії проти прогресивних діячів культури, що призводило до еміграції, розстрілів і зростання почуття страху у суспільстві (Моллаахмаді, 2020, с. 46).

Протягом 1931–1960-х рр. в Ірані була обмежена кількість жінок-письменниць, але вже у 60-х рр. почалося зростання інтересу до жіночої прози. Соціокультурні реалії того часу зумовили такі обставини, у яких небагато жінок могли займатися літературною діяльністю, використовуючи при цьому чоловічі псевдоніми. Іранське суспільство в 60-х рр. переживало культурний розквіт, що позначилося на інтенсивному розвитку літературного життя. "Нова хвиля" літератури в цей період ознаменувала й початок розвитку жіночої прози (Моллаахмаді, 2020, с. 48).

Розширення мовної різноманітності у перській прозі другої половини XX ст. зумовлювалось активною перекладацькою діяльністю й увагою до місцевих діалектів. Видання роману "سووشون" ("Сувашон" або "Плач за Сіявушем", 1969) Сімін Данешвар вважається визначальним моментом для жіночої прози в перській літературі. С. Данешвар у своєму романі "Плач за Сіявушем" докладно досліджує життя жінок-трудівниць і підкреслює їхню самостійність і роль у сільському господарстві. Вона розкриває теми тяжкої праці, сільського життя та

соціальних проблем, а її творчість є важливим джерелом для розуміння ролі і статусу жінок в іранському суспільстві. С. Данешвар і Г. Алізаде, як "піонерки" цього напрямку, зробили вагомий внесок у відображення жіночих долі і характерів у своїх романах (Моллаахмаді, 2020, с. 22, 49; Talattof, 1997, p. 534–537).

Починаючи з другої половини 60-х рр. XX ст., іранська проза переживала важливі зміни, обумовлені політичним кліматом і соціально-політичними трансформаціями у країні. У цей період у прозі набував популярності психологічний роман, а з 80-х рр. відбувся розвиток різноманітних напрямів модернізму разом із реалізмом. Письменники залишалися вірними традиціям класичної літератури, але й вбирали досягнення літератури Заходу. Дослідження розвитку іранської прози набуло нового розмаху, зокрема завдяки працям учених, таких як Х. Мірабедіні, Я. Ар'янпур та М. Яхаї. З кінця 70-х рр., із появою прозаїків, таких як С. Данешвар, Г. Тараккі, М. Аміршахі та М. Раваніпур, жінки-прозаїки вступили в літературний світ на професійному рівні. Наприкінці 70-х і на початку 80-х рр. вони активно писали й досягали успіху, особливо в жанрі короткого оповідання (Моллаахмаді, 2020, с. 61, 136).

Із середини 80-х рр. в Ірані почали з'являтися феміністські організації та видання, що сприяло поліпшенню становища жінок і їхніх можливостей самовираження (Mohammadi, 2007, p. 13). 90-ті рр. вважаються вершиною жіночої письменницької активності, і сучасна іранська жіноча проза в цей період визначила себе в літературному просторі, продовжуючи зображувати світ жінки та визначати її місце в суспільстві. Важливо підкреслити, що в іранській сучасній жіночій прозі мало агресивних феміністичних тенденцій, на відміну від західної жіночої прози. Вона виокремилася в літературному просторі, створюючи нові форми, привертаючи нових талановитих письменниць і розглядаючи нові літературні жанри (Моллаахмаді, 2020, с. 136).

Після перемоги Ісламської революції в 1979 р. в Ірані почався новий етап у розвитку літератури. Соціальні зміни, викликані революцією, не одразу вплинули на літературний процес, оскільки письменники, які працювали до революції, завершували роботу над раніше початими творами. Зміни у суспільстві також призвели до виїзду багатьох людей, зокрема письменників, із країни. Західноорієнтована літературна діяльність до революції була в основному організована у творчих спілках лівого спрямування. Жінки-письменниці, здебільшого традиційного релігійного виховання, змогли виявити себе у громадському житті та почали відкрито висловлювати свої ідеї в літературі. Один із визначних романів цього періоду – "پامداد خمار" ("Ранок похмілля", 1998) Ф. Хадж Сейєд Джаваді – став бестселером і залишається однією з найуспішніших книг в Ірані. Роман розповідає історію жінки з аристократичної родини, яка вступає в нерівний шлюб, кидаючи виклик своїй сім'ї. Він ставить під сумнів традиційні концепції нещасливого шлюбу та висвітлює вибір і долю головної героїні в новому контексті (Моллаахмаді, 2020, с. 137). Після революції з'явилося багато літературних творів для дітей, які часто були белетризованими біографіями святих та історичних постатей. Ці твори, в основному написані жінками, які сполучали свою професійну роботу у сфері освіти чи соціальних послуг з літературною творчістю (Моллаахмаді, 2020, с. 138). Необхідно зазначити, що багато хто з жінок-письменниць, що працюють в Ірані, використовують свій професійний досвід, як педагога чи державного працівника, у своїй творчості. Наприклад,

П. Саніє, маючи значний життєвий досвід і наукові ступені із психології та соціології, видала два романи – "سهم من" ("Моя доля") і "صدای مخفی" ("Прихований голос"), які здобули значний успіх і були перекладені різними мовами. У своїх творах вона активно використовує свій професійний погляд на сучасне іранське суспільство. Багато письменниць стикалися із труднощами в публікації своїх творів і відчували потребу у створенні власних видавництв. Наприклад, Ш. Лахіджі заснувала видавництво "روشنگران" ("Просвітники", 1983), спрямоване на публікацію творів, написаних виключно жінками або про жінок.

Як уже зазначалося, після революції 1979 р. частина письменників, нездатних прийняти зміни в суспільстві, обрали еміграцію, що призвело до формування літератури іранської еміграції. Це відкрило нові горизонти для літературної творчості, дозволяючи письменникам висловлювати свої ідеї без обмежень, характерних для Ірану. Ця література інколи могла створюватися мовою країни проживання (французькою, англійською), і хоча вона втратила іранський контекст, вона викликає інтерес як історичний документ (Моллаахмаді, 2020, с. 141).

Збільшення кількості іранських письменниць протягом останнього десятиліття свідчить про суттєві зміни в літературному середовищі. Їхні книги продаються більше, ніж твори чоловіків, вони використовують просту, але переконливу мову й публікують особисті розповіді на табуовані в Ірані теми. Жінки-письменниці, історично обмежені у правах, тепер вміло орієнтуються в суспільних і державних обставинах, що відображає ширшу зміну культурного контексту. Ці романістки часто спираються на особистий досвід, кидають виклик традиційним гендерним ролям і змінюють форму перської літератури. Обмеження урядової цензури та реакція сім'ї додають складності їхньому творчому процесу, але жінки-романістки продовжують свою діяльність, змінюючи оповідь іранських жінок, надаючи їй сучасного вигляду (<https://www.nytimes.com/2005/06/29/books/women-writing-novels-emerge-as-stars-in-iran.html>).

Багато тем в Ірані вважають табуованими, як наприклад, обговорення ролі жінок у суспільстві та їхніх прав. Система обмежень, пов'язаних із гендером, стає причиною соціальної нерівності й обмежує можливості жінок у професійному та особистому розвитку. Ці теми не лише вважаються табуованими, але й часто піддаються цензурі в Ірані. Влада вживає заходи для обмеження вільного обговорення цих питань, які вона вважає несумісними з офіційними релігійними чи культурними цінностями. Зокрема, засоби масової інформації, які намагаються розглядати табуовані теми, стикаються з цензурою або санкціями з боку влади. Журналісти й активісти, які намагаються публічно говорити про ці питання, потрапляють під тиск і стають об'єктом переслідувань. Окрім того, інтернет і соціальні мережі також піддаються контролю, і влада може блокувати чи обмежувати доступ до інформації, що стосується цих тем. Це створює середовище, у якому важко висловлювати альтернативні або критичні погляди на табуовані питання.

Отже, в Ірані існує широка система цензури, яка охоплює політичні, релігійні та соціальні аспекти. Політична цензура в Ірані історично була відома через дві революції – Конституційну у 1906 р. та Ісламську у 1979 р. За часів Рези Пеглеві та його сина Мохаммада Рези Пеглеві була здійснена спроба модернізації, проте з обмеженням релігійних практик. Була введена сувора цензура на всі культурні продукти, які висловлювали невдоволення чи пропонували альтернативні ідеї. Це призвело до пригнічення голосів альтернативних політичних партій і спричинило підготовку до ісламської революції. Отже,

політична цензура існувала як за режиму шахів, так і за ісламського режиму. Релігійна цензура в Ірані має глибокі коріння, відслідковується до часів виникнення ісламу в країні. Сувора цензура, зокрема торкається сфери гендерної рівності, обмежуючи самовираження жінок, і приватності. Змішування релігії та політики за часів ісламського правління в державі додатково посилює цензуру, зокрема щодо жіночих рухів. Як наслідок, політична й релігійна цензура спричиняють соціальну та сімейну самоцензуру в іранському суспільстві. Релігійна цензура впливає на гендерні відносини і громадсько-приватні межі, створюючи "гендерно-дихотомічне суспільство", де чоловіки превалюють у суспільній сфері, а жінки – у приватній. Ця система також призводить до самоцензури, де індивіди відокремлюються від решти сім'ї, щоб захистити себе та свою сім'ю від можливої шкоди й соціального сорому. Це виражається у відсутності відкритого обговорення конфліктів, скандалів чи розголошення особистої інформації з метою захисту гідності та репутації. Люди займаються самоцензурою, утримуючись від вираження власних думок і досвіду для уникнення соціальної небезпеки та зненаги. У діаспорі іранські жінки розв'язують цю проблему через письменницьку діяльність, завдяки якій описують особистий досвід і виходять за межі цензури. Цензура в Ірані суттєво вплинула на письменницьку діяльність жінок, спричинивши явище самоорієнтації. Жінки в діаспорі, звільнені від цензури, створюють літературні твори, що відображають їхні травми та протистояння цензурі, але часто зазнають впливу західної перспективи та політизації (Abla, 2020, р. 44–45; Fotouhi, 2021; Momeni, 2013, р. 42; Noor, 2014).

Іранські діаспорні письменниці за кордоном мають свободу слова порівняно з їхніми колегами, які залишилися у країні. Вони можуть вільно висловлювати свої думки та відтворювати табуовані теми без страху перед цензурою чи переслідуваннями. Перебуваючи за кордоном, авторки користуються доступністю видавництв та інформаційних платформ, що дозволяє їм поширювати свої твори. Вони можуть виступати на міжнародних літературних фестивалях, давати інтерв'ю та публікувати свої твори в зарубіжних журналах і газетах. Свобода слова за кордоном дозволяє іранським діаспорним письменницям публікувати твори, у яких вони висловлюють свої погляди на заборонені теми, висміюють суспільні норми чи висловлюють протест проти системних обмежень в Ірані.

Соціальні, політичні, культурні проблеми, про які пишуть іранські діаспорні письменниці, такі як Далія Софер, Джайран Ґаган, Зоя Пірзад, Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміта Наваї, Сахар Деліджані, Азар Нафісі та Шагнуш Парсіпур, охоплюють дискримінацію національних меншин і дискримінацію на релігійному ґрунті, патріархальні норми, політичні репресії, обмеження свободи слова, соціальну нерівність, цензуру, корупцію та порушення прав жінок, що відображає складність і суперечливість сучасного іранського суспільства. До того ж, у своїх творах вони наголошують на важливості тем, які рідко стають предметом обговорення в іранському суспільстві.

Тема релігійних обмежень і дискримінації національних меншин зустрічається у творчості таких іранських діаспорних письменниць, як Далія Софер (Dalia, 2007; <https://pars.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>

دالیا سوفر نویسنده یهودی ایرانی-آمریکایی Iranwire. <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>) і Джайран Ґаган (<https://www.charkhoneh.com/content/930741615>;

<https://www.iranketab.ir/book/13087-under-the-sunny-night-of-the-evening>; <https://www.ketabrah.ir/آفتاب-زیر-خوش-عصر-خیال-خوش/book/41250>). Ці теми викликають особливий інтерес у зв'язку зі складнощами, із якими стикаються іранські письменниці, виступаючи своєрідними свідками або жертвами (<https://www.charkhoneh.com/content/930741615>; <https://parsi.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>; <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>; <https://www.nytimes.com/2007/08/05/books/review/05mess.html>).

Далія Софер – ірано-американська письменниця єврейського походження, яка стала відомою завдяки своєму дебютному роману "The Septembers of Shiraz" ("Вересні Ширазу"). Цей роман, написаний англійською мовою, зосереджується на житті сім'ї письменниці в Ширазі під час правління шаха та ісламської революції, прослідковуючи їхнє життя від Ширазу до Нью-Йорка. Сім'я Софер виїхала з Ірану в 1982 р., коли Далії було 10 років. Батько Далії був затриманий у вересні 1981 р. у своєму офісі в Тегерані через звинувачення у єврейському походженні. Служба безпеки іранського уряду вважала його шпигуном Ізраїлю (<https://parsi.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>; <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>; <https://www.nytimes.com/2007/08/05/books/review/05mess.html>).

У романі "Вересні Ширазу" Далія Софер оповідає про трагічну історію можливої єврейської родини в Тегерані невдовзі після Ісламської революції. Назва, хоча спочатку здається надто поетичною, проте слугує зворушливим тлом для насиченої спогадами розповіді. Авторка майстерно переплітає воедино досвід кожного члена сім'ї Амін протягом їхнього найважчого року, створюючи історію, наповнену глиокими емоціями та філософськими роздумами. Сюжет розгортається навколо Ісаака Аміна, успішного ювеліра, що потрапляє у в'язницю просто через свою відмінність від оточуючих його людей. Навіть спроби звинуватити його у шпигунстві на користь сіонізму не вдаються. Однак виявляється, що іранці-мусульмани, із якими він жив поряд протягом багатьох років, ненавидять його та його сім'ю через віру, і ці почуття виявляються після приходу революції (<https://www.nytimes.com/2007/08/26/magazine/26wwln-q4-t.html?ei=5090&en=5a3060cf4376aed2&ex=1345780800&adxnnl=1&partner=rssuserland&emc=rss&adxnnlx=1193230882-yNXy7qAgF8FOCYq9rQOmW>). Далія Софер майстерно переплітає розповідь Ісаака з розповідями про його дружину Фарназ, їхню маленьку доньку Шірін, період дорослішання якої збігається з періодом історичних змін у їхній країні, і яка також відіграє в романі ключову роль, і сина Парвіза, який вивчає архітектуру в Нью-Йорку, живучи там у злиднях. Твір Д. Софер чудово описує чуттєвий досвід її героїв, від кольорів, звуків і запахів екстремальних ситуацій до звичайних, але глибоких моментів повсякденного життя. Роман відображає суть Тегерану невдовзі після революції, зображуючи привілейоване існування сім'ї Амін під час режиму шаха та подальші проблеми після повалення шахського режиму. Роман стає делікатним, але потужним дослідженням страждань, демонструючи стійкість людського духу. Емоційна сила оповіді в поєднанні з прекрасною прозою Д. Софер робить "Вересні Ширазу" захоплюючим твором, який виходить за межі свого конкретного культурного й історичного контексту (Dalia, 2007; <https://www.nytimes.com/2007/08/26/magazine/26wwln-q4-t.html?ei=5090&en=5a3060cf4376aed2>

&ex=1345780800&adxnnl=1&partner=rssuserland&emc=rss&adxnnlx=1193230882-yNXy7qAgF8FOCYq9rQOmW).

Джайран Гаган – іранська письменниця єврейського походження, професорка, яка мешкає в Канаді та викладає в Альбертському університеті на кафедрі релігієзнавства. Вона викладає курси з ісламу та гендеру, ісламського фемінізму, історії сучасної Ісламської держави та всесвітньої історії проституції. Натепер Джайран Гаган займається книжковим проектом, який має назву "Red-light Tehran: Prostitution, Islamisms, and the Rule of the Sovereign, 1915–1981" і її останньою публікацією в межах цього проекту була праця "The Sovereign and the Sensible: Islam, Prostitution, and Moral Order in Tehran, 1911–1922" (<https://www.charkhoneh.com/content/930741615>; <https://www.ratemyprofessors.com/professor/2541688>; <https://www.torontomu.ca/arts/news-events/2019/03/the-sovereign-and-the-sensible-governing-prostitution-in-iran-1>). Джайран Гаган у своєму романі "زیر آفتاب خوش خیال عصر" ("Під лагідним вечірнім сонцем") оповідає про шлюб між єврейською дівчиною на ім'я Мона та мусульманином Шахріаром, описуючи проблеми та труднощі, із якими стикається ця пара до та після весілля. Мона, єврейська дівчина, закохується в мусульманського хлопця, вчителя музичного мистецтва на ім'я Шахріар, і не зважаючи на релігійні та культурні відмінності, вона виходить за нього заміж, що приводить до її вигнання з сім'ї, але Мона вибирає залишитися вірною своїй любові, переходячи в іслам та одружуючись із Шахріаром. Хоча на початку Шахріар намагається зрозуміти відмінну культуру своєї дружини, з часом ця тенденція зменшується, а його поведінка стає авторитарною. Життя подружжя стає складним, і вони розлучаються через певний час. Мона залишається самотньою, але новина про хворобу матері викликає в неї бажання переглянути своє минуле життя. Під час написання роману авторка уникає перебільшень, підходячи до сюжету з нейтрального погляду. Використання прийому потоку свідомості допомагає зробити оповідь більш вірогідною, а відсутність жорсткого поділу на позитивних і негативних персонажів надає роману глибину. Авторка реалістично змальовує взаємини між культурами й релігіями, підкреслюючи, що вони можуть стати важливою перепоною для сімейного щастя. Заснований на реаліях іранського суспільства, твір висвітлює питання національних меншин і релігійних спільнот, які рідко стають предметом художнього осмислення (<http://www.iranjewish.com/books/books39-2.htm>; <https://www.iranketab.ir/book/13087-under-the-sunny-night-of-the-evening>; <https://www.ketabrah.ir/آفتاب-زیر-خوش-عصر-خیال-خوش/book/41250>).

Якщо прозі Джайран Гаган властиві модерністські техніки письма, то Далія Софер у своєму романі "Вересні Ширазу" використовує реалістичний стиль, зосереджуючись на особистій трагедії єврейської родини в Ірані після революції. У цьому полягає відмінність у підходах цих письменниць до тем еміграції. На відміну від алегоричної манери Джайран Гаган, реалізм Далії Софер дозволяє детально розкрити емоційні та соціальні переживання персонажів, які відображають її особистий досвід вимушеної еміграції.

Окрім дискримінації євреїв, в іранському суспільстві із труднощами також стикаються вірмени, які зазнають соціокультурної асиміляції. Потужний вплив іранської культури й перської мови призводить до втрати традицій і культурної самоідентифікації серед вірменського населення. Отже, однією з головних проблем є збереження

їхньої культурної та мовної ідентичності. До того ж, постає питання збереження релігійної ідентичності, оскільки вірмени сповідують християнську віру, і таким чином життя в мусульманському суспільстві ставить їх перед рядом проблем, пов'язаних із їхнім релігійним статусом і культурною відмінністю. Іранська письменниця вірменського походження Зоя Пірзад у своїх творах висвітлює складні аспекти життя в мультикультурному суспільстві ([https://en.hayazd.com/News/Detail/82769/Zoya\\_Pirzad,\\_Iranian\\_Armenian\\_writer,\\_and\\_novelist](https://en.hayazd.com/News/Detail/82769/Zoya_Pirzad,_Iranian_Armenian_writer,_and_novelist)). Вона створює вражаючі літературні образи, які розкривають внутрішній світ персонажів, їхні почуття, переживання та боротьбу з соціальними проблемами. Зоя Пірзад у своїх творах часто звертається до теми ідентичності, міжетнічних відносин, а також проблеми адаптації та взаєморозуміння між культурними групами, в основному вірмен. Її роботи допомагають читачам краще зрозуміти й оцінити складність і різноманіття іранського суспільства через призму вірменської громади. Вірменка за походженням, Зоя Пірзад збагачує іранську літературу своїм унікальним поглядом на світ і вмінням передати глибокі емоції й реалії життя в контексті культурного різноманіття. Її твори спонукають до роздумів про значення толерантності, взаєморозуміння та миру в сучасному світі. Серед визначних творів письменниці на зазначену тематику – роман "چراغ‌ها را من یک روز منده" ("Світло вимкну я") та оповідання "به عيد پاک" ("Один день до Пасхи") (Aghdaei, 2021; [https://en.hayazd.com/News/Detail/82769/Zoya\\_Pirzad,\\_Iranian\\_Armenian\\_writer,\\_and\\_novelist](https://en.hayazd.com/News/Detail/82769/Zoya_Pirzad,_Iranian_Armenian_writer,_and_novelist)). Хоча ці твори є суто соціально-побутовими, тим не менш у них розкрита тема культурної асиміляції вірменської меншини в іранському суспільстві. У романі "Світло вимкну я" розповідається про життя декількох вірменських сімей, що живуть у місті Абадан, чоловіки яких в основному є працівниками нафтової компанії. Оповідачкою цієї історії є вірменка на ім'я Кларіс Айвазян, яка розповідає про свої родинні відносини, дітей-близнюків і їхній емоційний світ. Одна з центральних тем цього твору – спроби адаптуватися до оточуючого середовища. Основна тема роману полягає в одноманітності життя домогосподарки та втоми від цього процесу, а також у її закоханості в сусіда, який, як вона вважає, принесе їй краще життя, а також у соціальних уявленнях людей того часу (Aghdaei, 2021). В оповіданні "Один день до Пасхи" розповідається про вірменина Едмунда, який має розв'язати дилему, чи дати згоду на шлюб своєї доньки із хлопцем-мусульманином. Він розмірковує, як це вплине на її життя й особистість. Основними темами оповідання є шлюб між двома людьми двох різних релігій і збереження вірменської ідентичності в Ірані (<https://www.kobo.com/gr/en/ebook/space-between-us>; <http://nakhnamaa.blogfa.com/post/17>).

Стиль Зої Пірзад відрізняється від більш драматичного підходу Далії Софер, оскільки зосереджується на повсякденних взаєминах і прагненні героїв адаптуватися до навколишньої реальності. Змальовуючи життя пересічних персонажів, Зоя Пірзад показує, як культурна ідентичність і родинні зв'язки переплітаються, стаючи ключовими аспектами жіночого досвіду. Завдяки психологічному реалізму, Далія Софер розкриває глибокі особисті конфлікти, які роблять її твори більш інтимними та драматичними порівняно з соціальним реалізмом Зої Пірзад. У своєму романі "Під лагідним вечірнім сонцем" Джайран Гаган зосереджується на міжрелігійному конфлікті, що виникає внаслідок стосунків між єврейською дівчиною та мусульманським хлопцем. Джайран Гаган

досліджує, як релігійні розбіжності й культурні бар'єри впливають на сімейне життя й особисті рішення, подібно до підходу, який використовує Зоя Пірзад, яка також розглядає культурну адаптацію, але з іншої перспективи.

Серед видатних іранських письменниць, які порушують соціально-політичні питання та перебувають у діаспорі, також варто згадати Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміту Наваї, Сахар Деліджані, Азар Нафісі та Шагнруш Парсіпур.

Марджан Сатрапі – ірано-французька художниця, ілюстраторка, авторка коміксів, сценаристка й режисерка. Відома своїм феміністичним графічним романом "Persepolis" ("Персеполіс"), який був екранізований у 2007 р., у якому йдеться про історію дитинства іранської дівчинки під час Ісламської революції 1979 р. та Ірано-іракської війни. Твір відображає життя в Ірані за часів режиму Хомейні, цензуру, обмеження свободи слова та прав жінок. Авторка відкрито порушує соціально-політичні теми через просту, але потужну мову графічного мистецтва (<https://www.britannica.com/biography/Marjane-Satrap>; <https://www.theguardian.com/books/2024/mar/16/marjane-satrap-interview-persepolis-woman-life-freedom>). Головна героїня Марджі виросла в радикально налаштованій сім'ї Тегерану, долаючи лицемірство соціального класу та знаходячи розраду в релігії. Історія розгортається на тлі Іранської революції та війни з Іраком. М. Сатрапі вміло вловлює цинізм, викликаний життям в обложеному місті, і вплив війни на людей. Кульмінація настає, коли батьки Марджі вирішують відправити її за кордон після того, як ракета знищила сусідній будинок, убивши друга. Книга завершується драматичною сценою, коли Марджі залишає своїх батьків у розпачі в аеропорту. Стиль малювання М. Сатрапі сміливий і яскравий, у якому поєднуються елементи Сходу та Заходу в штучно-наївній манері. Розповідь, сповнена драматизму й дотепу, відкриває унікальний погляд на історію Ірану та проблеми, із якими стикається його урбанізована еліта перед обличчям диктатури та війни (<https://www.nytimes.com/2021/10/21/books/review/marjane-satrap-persepolis.html>). "Персеполіс" розповідає історію політичної та культурної трансформації Ірану через перспективу молододі дівчини Марджі. У книзі яскраво зображені моменти радості та горя, майстерно представлені через прості, але потужні ілюстрації. Подорож Марджі починається з адаптації до нової Ісламської Республіки після революції, де її школа підтримує режим, а її батьки протестують. Оскільки життя стає дедалі обмеженішим, батьки відправляють Марджі до Австрії в 14 років, що призводить до її боротьби за новознайдену незалежність. Її повернення до Ірану – країни, роздertoї війною, з обмеженими можливостями для жінок, виявилося складним. Вражаючі ілюстрації Марджі торкаються таких складних тем, як носіння русарі, фемінізм, неоколоніалізм і фундаменталізм. Книга підкреслює репресивну природу авторитарного режиму Ірану й контроль, який він запроваджує. Переважає символізм, чорно-біла графіка відображає сприйняття світу Марджі. Книга спрощує складні теми, використовуючи простий стиль, заохочуючи читачів розпізнавати істини. Протягом усього роману Марджі разом з іншими іранськими жінками протистоїть патріархату через соціально неприйнятні рішення, ідеали, що їх захоплюють, і акти опору (<https://inbreakthrough.org/persepolis-book-review/>; <https://www.theguardian.com/books/2024/mar/16/marjane-satrap-interview-persepolis-woman>

life-freedom; <https://www.nytimes.com/2021/10/21/books/review/marjane-satrapipersepolis.html>).

Азаде Моавені – ірано-американська письменниця, журналістка й науковиця. Раніше вона була директором програми "Гендер і конфлікти" Міжнародної кризової групи, нині працює на кафедрі журналістики в Інституті журналістики імені Артура Л. Картера Нью-Йоркського університету (<https://www.azadehmoaveni.com>; <https://www.icct.nl/people/azadehmoaveni>). А. Моавені є автором чотирьох книг, зокрема бестселера "Lipstick Jihad" ("Помадний джигад") і відомої книги "Honeymoon in Tehran: Two Years of Love and Danger in Iran" ("Медовий місяць в Тегерані"), яка отримала позитивні відгуки від літературних критиків. Книга "Помадний джигад" розповідає про подорож американки іранського походження, яка намагається знайти свою ідентичність у США після того, як її сім'я втекла з Ірану під час Ісламської революції 1979 р. Виростаючи за межами своєї батьківщини, вона зіткнулася зі складностями у самоідентифікації в основному через те, що вона не могла відвідати Іран з міркувань безпеки. 1999 р. авторка, Азаде Моавені, повернулася до Ірану як єдина американська журналістка, яка жила в Тегерані під час значних політичних реформ, що надало їй перевагу над іншими журналістами. Її досвід упродовж двох років роботи стрингером журналу "Time" в Ірані ліг в основу її книги "Помадний джигад". Нереалістичні сподівання А. Моавені щодо швидкої асиміляції й очікування падіння режиму призвели до розчарування. Незважаючи на перші ознаки реформи з обранням президента Хатамі, політичні зміни стагнували. Мемуари, однак, більше зосереджені на особистій боротьбі та відчуженні А. Моавені, ніж на всебічному портреті іранського суспільства. Хоча А. Моавені красномовно пише про свій досвід, мемуари могли б бути більш проникливими, якби вона зосередилася на спостереженні та розумінні життя оточуючих, а не на своїй особистій скруті (<https://voiceofguides.com/best-books-to-read-about-iran/>; <https://www.nytimes.com/2005/03/13/books/review/lipstick-jihad-the-mullahs-and-me.html>; Rendsy, 2017, р. 38–54).

Книга "Медовий місяць в Тегерані", похмуриша за "Помадний джигад", відображає песимізм Азаде Моавені щодо поступових реформ, посиленій обранням Махмуда Ахмадінежада у 2005 р. Незважаючи на обмежувальні заходи Ахмадінежада, пробіски відкритості суспільства зберігаються, виявляючи невпевненість влади щодо прийняття демократії. Авторка глибше заглиблюється у проблеми, з якими мають справу жінки в країні. Зіткнувшись із незапланованою вагітністю та незаконністю дошлюбного статевого зв'язку, письменниця долає обмеження влади, навіть ті, що стосуються вибору імені для своєї дитини. У Тегерані, де кесарів розтин вважається сучасним методом для полегшення пологів, знайти лікаря для природних пологів стає проблемою. Політичні зміни приносять труднощі, суворіший дрес-код і посилений нагляд за суспільною мораллю. Зіткнувшись із цими проблемами, авторка, як і багато інших, вирішує залишити Іран. Книга пропонує захоплюючий погляд на життя в Ірані у 2005 р., досліджуючи різноманітні аспекти – від макіяжу до шлюбних контрактів і материнства – з жіночої перспективи (<https://www.nytimes.com/2005/03/13/books/review/lipstick-jihad-the-mullahs-and-me.html>; <https://voiceofguides.com/best-books-to-read-about-iran/>).

Раміта Наваї – британсько-іранська журналістка, продюсерка документальних фільмів і письменниця,

лауреатка премій "Еммі" та Роберта Ф. Кеннеді. Раміта Наваї працює кореспонденткою й має досвід репортажів із понад 40 країн, де вона здобула репутацію висококваліфікованої журналістки, здатної працювати в найскладніших умовах (<https://www.ramitanavai.com/bio>). Книга "City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran" ("Місто брехні") Раміти Наваї – це захоплююче зображення темної сторони Тегерану на тлі політичної кризи й особистих потрясінь під час правління Махмуда Ахмадінежада на початку 2000-х рр. Книга розповідає про вісьмох іранців, які живуть на вулиці Валі-Аср, символічній вулиці, яка відображає гострий розкол в іранському суспільстві. Як їхні історії розповідаються, теми таємниць, кохання та виживання виникають серед міста, яке страждає від корупції, нерівності та прихованої боротьби його громадян (Navai, 2014; <https://www.ramitanavai.com/reviews>).

Р. Наваї заглиблюється в табуйовані теми, такі як наркотики, дошлюбний секс, сексуальна орієнтація та права ЛГБТ-спільноти, розкриваючи прагнення молоді, що обмежена суспільними нормами. Проза книги вражає, підносячи її за межі типового репортажу. Структура книги обертається довкола двох тем, які вільно витримані. По-перше, читач спостерігає за життям уздовж Валі-Аср, вулиці, що представляє контрасти Тегерану. Спускаючись із півночі, відчувається зміна достатку на бідність. Вулиця Шуш, що біля залізничного депо, стає яскравою сценою, що зображує міське пекло з розваленими будинками та специфічними персонажами. Другою темою Р. Наваї є обман. Авторка наголошує на необхідності брехати, щоб вижити в Тегерані. Книга розкриває різкий контраст між суспільними очікуваннями й діями окремих людей, демонструючи випадки обману заради виживання. Протягом усієї книги Р. Наваї вміло сплітає воедино життя різних персонажів, розкриваючи складну мережу таємниць, брехні й боротьби за виживання, які пронизують суспільство Тегерану. Від взаємопов'язаних оповідей таких персонажів, як Парі, молода жінка, яка потрапила в пастку проституції, до Ширін, журналістки, яка розслідує корупцію, Раміта Наваї викриває всепроникний вплив корупції та зловживань на життя вразливих верств населення. Через їхні історії вона висвітлює теми стійкості, мужності та рішучості, коли звичайні люди борються за зміни й особисте спасіння, як наприклад, Садек, колишній революціонер, який став урядовим інформатором, якого переслідує його минуле; Нахід, яка потрапила в пастку шлюбу без кохання і кохає іншого чоловіка; Лейла, наркоманка та повія; та Алі, молодий гей, який бореться проти суспільних норм.

Проза Р. Наваї яскраво оживляє Тегеран, описуючи його жваві вулиці та досліджуючи життя персонажів, які борються з власними прихованими таємницями. Як колишній кореспондент у Тегерані, Р. Наваї збирала історії традиційних сімей і таємного світу Тегерану, унаслідок чого їй вдалося створити тонкий образ красивого та жорстокого міста, де політичні інтриги та зрада перетинаються з особистими бажаннями і прагненнями. Герої живуть у ворожому оточенні, завжди на сторожі загроз і наслідків, оскільки режим розправляється з інакдомством і свободою вираження поглядів (Navai, 2014; <https://www.theguardian.com/books/2014/sep/11/city-of-lies-love-sex-death-search-truth-ramita-navai-tehran-review>; <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/bookreviews/10834092/City-of-Lies-by-Ramita-Navai-review.html>). Через зображення головних вад іранського суспільства, книга "Місто

брехні" критикується в Ірані (<https://www.mashreghnews.ir/news/341446/هاندروغ-شهر-نام-بایتهران-دریل-مدروغی>; Tehran.Media).

Азаде Моавені у своїй книзі "Помадний джигад" і Ра-міта Наваї у книзі "Місто брехні" використовують документальний підхід, описуючи реальні події, але акцентують на особистих історіях, що ілюструють соціальні проблеми Тегерану. Обидві авторки застосовують стиль репортажу, зосереджуючись на конкретних випадках і свідченнях, що додає їхнім творам аутентичності та відкриває доступ до справжніх життєвих історій. Цей підхід дозволяє глибоко зануритися у внутрішній світ персонажів, одночасно наголошуючи на жорстокій реальності іранського суспільства.

Окреме місце в іранській діаспорній літературі займає тема політичних в'язнів і політичних репресій. Американо-іранська письменниця Сахар Деліджані у своєму дебютному романі, що вийшов друком у 75 країнах і перекладений 28 мовами, "Children of the Jacaranda Tree" ("Діти дерева Джакаранди") розкриває цю тему через оповідь про особисту трагедію своєї сім'ї. У романі вона описує життя своїх батьків і родичів, які стали жертвами політичних репресій в Ірані після Ісламської революції 1979 р. (<https://gerakbudayapenang.com/sahar-delijani/>; <https://www.rferl.org/a/iran-prison-child-revolution/25051938.html>; <https://www.theguardian.com/books/2013/jul/12/children-jacaranda-tree-delijani-review>). Батьки головної героїні, як і батьки авторки, були ув'язнені через політичні переконання у в'язниці Евін у Тегерані, де народилася С. Деліджані. Складна доля емігрантки Сахар Деліджані, яка спочатку переїхала до Італії, а потім до США, суттєво вплинула на її літературну творчість. Роман "Діти дерева Джакаранди" є суто автобіографічним і охоплює події з 80-х рр. XX ст. Роман відображає реальність політичного режиму в Ірані, зокрема в той період, коли країна пережила політичну нестабільність. Твір розглядає тему еміграції і втрати батьківщини через політичні репресії й нестабільність у країні. Головні персонажі стикаються з важливим дилематичним вибором та їхніми наслідками, змушеними шукати свою ідентичність і самовизначення в нових умовах, що створює конфлікти між їхніми особистими бажаннями та збереженням традицій. До того ж, Сахар Деліджані досліджує вплив травматичних подій на сімейні відносини та особистий розвиток персонажів. Вона розкриває, як минулі події можуть вплинути на психологічне здоров'я й динаміку взаємин у майбутньому. Вона розглядає трагічні наслідки політичних репресій на рівні особистого досвіду, показуючи, як вони позначилися на житті й долі окремих людей. Письменники, митці й інші представники інтелігенції стикаються з політичним тиском і репресіями через висловлення політичних переконань чи критику влади, але й деяких пересічних іранців, як відомо, засуджували за антирежимну агітацію чи невизнання офіційної ісламської ідеології. Роботу Сахар Деліджані хвалять за її глибину й емоційний резонанс, за передання всієї складності історії Ірану, без намагань спрощувати її для англомовної аудиторії (Delijani, 2013; <https://larimarbookscape.com/children-of-the-jacaranda-tree-by-sahar-delijani/>; <https://www.rferl.org/a/iran-prison-child-revolution/25051938.html>; <https://www.theguardian.com/books/2013/jul/12/children-jacaranda-tree-delijani-review>).

Азар Нафісі – ірано-американська письменниця, літературний критик і професор, відома своїми гострими мемуарами та змістовними дослідженнями ролі літератури в суспільстві (<https://www.creativity-found.org/azar-nafisi>; <https://iranians.kodoom.com/azar-nafisi>). Азар Нафісі

отримала міжнародне визнання завдяки публікації мемуарів "Reading Lolita in Tehran: A Memoir in Books" ("Читаючи "Лоліту" в Тегерані"). Мемуари розповідають про досвід Азар Нафісі як професорки літератури в Тегерані та про те, як вона веде таємні уроки літератури для молодих жінок у післяреволюційному Ірані. Через огляд літератури у своїх мемуарах Азар Нафісі розглядає різні соціально-політичні проблеми в післяреволюційному Ірані (<https://english.rutgers.edu/news-events/events-98/war/20062007/1834-azar-nafisi329.html>; Irandigitalnomad). А. Нафісі обговорює проблеми, із якими стикаються представники інтелігенції Тегерану й освітяни, особливо жінки, у середовищі, де на академічну та інтелектуальну свободу урядом накладені суворі обмеження. Накладання суворих ідеологічних обмежень і цензури на освіту обмежує здатність професорів брати участь у відкритих дискусіях і сприяти розвитку критичного мислення у студентів. Вивчаючи літературу, особливо заборонену західну класику, таку як твори Володимира Набокова, зокрема "Лоліта", "Запрошення на страту" та "Блідий вогонь", "Гордість та упередження" Джейн Остін, "Трагічна муза" Генрі Джеймса, "Великий Гетсбі" Ф. Скотта Фіцджеральда, "Герцог" і "Грудень декана" Сола Беллоу, А. Нафісі підкреслює трансформаційну силу літератури та мистецтва у складні часи. Акт читання й обговорення літератури стає формою опору і засобом збереження інтелектуальної та емоційної свободи (Kumar, 2016, p. 504–508). У мемуарах висвітлюється вплив Ісламської революції на права жінок в Ірані. Азар Нафісі описує, як жінки стикаються з гендерною дискримінацією в різних аспектах життя, включаючи освіту та працевлаштування, унаслідок дотримання консервативних ісламських цінностей. Вона обговорює обмеження свободи жінок, такі як обов'язкове носіння хіджаба та обмеження на їхню участь у суспільному житті (Zeiny, 2011, p. 38–40). Поза тим, у своїх працях А. Нафісі також досліджує питання національної ідентичності, які особливо важливі для іранців, які живуть в екзилі та не можуть повернутися на батьківщину, або які живуть під владою Ісламської Республіки Іран. Вона розмірковує про складність визначення культурної ідентичності в еміграції, про існуючу напруженість між традиціями та сучасністю і прагнення до того, щоб знайти дім і спільноту (Valsecchi, 2020, p. 2, 8–10).

На відміну від Азар Нафісі, яка досліджує проблеми жінок та іранського суспільства через класичну літературу, Шагнруш Парсіпур створює алегоричний світ, де жінки знаходять незалежність у фантастичному просторі. Шагнруш Парсіпур – іранська письменниця та перекладачка, її твори перекладено різними мовами світу. Після заборони її книги "زنان بدون مردان" ("Жінки без чоловіків") в Ірані, Ш. Парсіпур емігрувала до США (<https://www.encyclopedia.com/international/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/parsipur-shahrnush-1946>). Саме завдяки своєму роману "Жінки без чоловіків", у якій оповідається про життя п'ятьох жінок, які збираються разом у пишному саду на околиці Тегерану, рятуючись від суспільних обмежень, вона здобула широку славу. Роман "Жінки без чоловіків" був написаний відразу після революції 1979 р. та опублікований у 1989 р. Після його публікації Шагнруш Парсіпур двічі заарештовували та засуджували до в'язниці через відверте обговорення таких тем, як жіноча цнотливість, проституція, аборти, зґвалтування, зображення труднощів, із якими жінки стикаються через власну сексуальність, а також подання загальних концепцій фемінізму – жіночої незалежності та належності права вибору жінці.

Влада Ірану тиснула на літераторку, аби вона відмовилася від подібних публікацій. Вона також перебувала за ґратами протягом кількох місяців під час правління шаха Пеглеві та майже п'ять років на початку 80-х рр. (<https://www.boell.de/en/2021/03/16/unveiling-through-voice-writing-resistance-iranian-women>; <https://sites.uci.edu/humcoreblog/2019/05/20/the-utopia-that-never-was>). По суті, роман "Жінки без чоловіків" зображує боротьбу жінок проти суспільних норм і пошуку звільнення, розкриваючи різні способи, якими герої користуються, щоб орієнтуватися в межах законів, що формують їхнє життя. Хоча всі персонажі стикаються із зовнішніми обмеженнями, їхні реакції на підкорення відрізняються (<https://www.boell.de/en/2021/03/16/unveiling-through-voice-writing-resistance-iranian-women>; <https://sites.uci.edu/humcoreblog/2019/05/20/the-utopia-that-never-was>). Отже, у своїх книгах Ш. Парсіпур не лише наважилася порушити заборонені теми, а й представила читачам складні, багатогранні образи жінок, які відмовляються підкорятися стереотипам і борються за свою самовизначеність і незалежність. Наприклад, у романі "سگ و زمستان بلند" ("Собака і довга зима"), що перший роман у її кар'єрі, ідеться про іранську традиційну дівчину, яка повернулася з того світу та розповідає трагічну історію свого життя від першої особи. У своїй книзі "Собака та довга зима" Шагнруш Парсіпур розглядає різні аспекти жіночої боротьби за громадянські права та емансипацію з домінуючою патріархальною культурою в Ірані ([https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120\\_bs\\_parsipour](https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120_bs_parsipour)). Окрім творів "Жінки без чоловіків" і "Собака і довга зима", інші роботи Ш. Парсіпур також заслуговують на увагу. Її роман "Туба і сутність ночі" та мемуари "Записки з в'язниці" є важливими творчими досягненнями, які дозволяють глибше зрозуміти не лише автора, а й історичний контекст, у якому вона працювала. "طوبا و معنی شب" ("Туба і сутність ночі") – це твір, у якому Ш. Парсіпур досліджує теми свободи, ідентичності й пошуку сенсу в умовах патріархального суспільства. Роман пропонує читачам складний портрет головної героїні Туби та її боротьбу за самовизначення в певних межах іранської культури та ісламської релігії ([https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120\\_bs\\_parsipour](https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120_bs_parsipour)). Роман, хоча і написаний із застосуванням методу магічного реалізму, містить реальні історичні події та постаті (<https://www.iranicaonline.org/articles/tuba-va-mana>).

Ключовою темою творчості Шагнруш Парсіпур є фемінізм і динаміка гендерної нерівності в Ірані. У своїх роботах "Жінки без чоловіків" і "Туба і сутність ночі" Ш. Парсіпур кидає виклик традиційним гендерним ролям і досліджує роль жінок у суспільстві, де домінують чоловіки. Жіночі персонажі роману орієнтуються у складних соціальних структурах, прагнучи до незалежності та самореалізації (<https://www.iranicaonline.org/articles/tuba-va-mana>; <https://thetorogichronicles.com/2021/06/13/book-review-261-women-without-men>). Мемуари "خاطرات زندان" ("Записки з в'язниці") є важливим історичним документом, який дозволяє заглянути всередину Ісламської революції 1979 р. і її наслідків. У цих мемуарах Ш. Парсіпур дає свій унікальний погляд на політичні та соціальні події, які вплинули на її життя та творчість ([https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120\\_bs\\_parsipour](https://www.bbc.com/persian/seventhday/story/2007/01/070120_bs_parsipour)).

Азар Нафісі та Шагнруш Парсіпур мають подібні підходи до висвітлення соціально-політичних проблем у своїх творах, проте вибір жанрів і тематики відрізняються. Наприклад, твір "Жінки без чоловіків" Шагнруш Парсіпур відзначається складною, нелінійною

структурою та використанням сюрреалістичних елементів. Вона експериментує із формою та мовою, створюючи фантастичний світ, у якому присутні складні соціальні реалії. Навпаки, Азар Нафісі вдається до використання мемуаристичного стилю, що базується на особистих рефлексіях. У своїх творах вона використовує літературний аналіз і розміркування, щоб висвітлити універсальні теми, такі як влада, контроль та індивідуальний опір. Однак обидві письменниці звертають увагу на соціальні проблеми, зокрема гендерну нерівність, вплив політичного режиму й боротьбу за особисту свободу. Шагнруш Парсіпур використовує фантастичний жанр для вираження своєї критики, тоді як Азар Нафісі створює глибокі інтелектуальні роздуми, опираючись на свій особистий досвід і літературний аналіз. Підсумовуючи, можна сказати, що і Шагнруш Парсіпур, і Азар Нафісі розглядають подібні соціальні проблеми, що стосуються жінок в Ірані, вони роблять це через різні ідіостили й тематичні підходи, зрештою пропонуючи взаємодоповнюючі погляди на складність життя під владою режиму ІРІ.

#### Дискусія і висновки

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Історія іранської сучасної жіночої прози поділяється на чотири основні періоди: початок ХХ ст., епоха Пеглеві (1925–1979), Ісламська революція 1979 р. і сучасний період. З огляду на поширення феміністичних ідей у сучасній іранській прозі можна виділити три періоди: перший період – до й після Конституційної революції, другий період – до Ісламської революції та третій період – після неї. Історичні події, такі як Конституційна революція 1907 р., поява нових видавництв та опозиційних політичних груп, надання освіти жінкам, залучення жінок до громадської діяльності, публікація роману "Плач за Сіявешем" (1969) Сімін Данешвар, репресії з боку таємної служби САВАК, період правління шахської родини Пеглеві, Ісламська революція 1979 р., поширення фемінізму та його ідей в Ірані, створили передумови для появи жіночої прози як самостійного напрямку в літературі. Розгляд цих історичних подій дозволив отримати об'єктивне та вичерпне уявлення про передумови формування іранської сучасної жіночої прози.

2. Серед соціально-політичних факторів, які вплинули на творчість іранських письменниць, а також призвели до того, що вони емігрували, головними є релігійні обмеження й дискримінація національних меншин, а водночас соціокультурна асиміляція національних меншин, культурні й релігійні розбіжності, політичні репресії та переслідування з боку вартівних Ісламської революції, ірано-іракська війна (1980–1988), політичні реформи (2000-х рр.), обмеження прав жінок, корупція та соціальна нерівність, цензура й обмеження свободи слова, еміграція та досвід іранських переселенців, пошук ідентичності в умовах діаспори.

3. У творах сучасних іранських письменниць діаспори, таких як Далія Софер, Джайран Ґаган, Зоя Пірзад, Марджан Сатрапі, Азаде Моавені, Раміта Наваї, Сахар Деліджані, Азар Нафісі та Шагнруш Парсіпур виявлено широкий спектр соціально-політичних тем і проблем, що відображають сучасні реалії Ірану. У своїх книгах письменниці розглядають такі соціально-політичні аспекти: цензура й обмеження свободи слова, дискримінація національних меншин і їхня соціокультурна асиміляція, релігійні обмеження, гендерна нерівність і порушення прав жінок, вживання наркотиків, дошлюбний статевий

зв'язок, сексуальна орієнтація та права ЛГБТ-спільноти, вплив політичних угруповань на молодь і їхній вибір, корупція та соціальна нерівність, вплив політичної ідеології на різні аспекти життя, боротьба за індивідуальну свободу, еміграція та пошук національної ідентичності у діаспорі, політичні репресії, обмеження у сфері освіти й інтелектуальної свободи, боротьба із традиційними гендерними ролями, поширення концепцій фемінізму, згвалтування, аборти, втрата цноти, зображення жіночої сексуальності, боротьба за гідність і незалежність, сімейні стосунки та суспільні очікування.

**Внесок авторів:** Тетяна Маленька – концептуалізація; методологія; написання – перегляд і редагування. Ольга Суровцева – збір емпіричних даних і їхня валідація; аналіз джерел, підготовка теоретичних засад дослідження й огляду літератури; написання – оригінальна чернетка.

#### Список використаних джерел

- Моллаахмаді, Д. А. (2020). Фемінний дискурс іранської прози ХХ – початку ХХІ ст. [Неопубл. дис. канд. філол. наук]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Abla, F. (2020). *Diasporic Iranian Women's Life Writing: An Analysis Using a Transnational Feminist Lens* [Unpublished PhD dissertation]. Concordia University.
- Afary, J. (1996). *The Iranian Constitutional Revolution, 1906–1911: Grassroots Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. Columbia University Press.
- Aghdaei, T. (2021). A Study on Women's Identity in Two Novels of Zoya Pirzad. *Scientific-Specialized Quarterly Journal of Persian Language*, 4(7), 36–51.
- Ansary, N. (2013). *The Roots of Feminist Invocations in Post-Revolutionary Iran*. Columbia University.
- Delijani, S. (2013). *Children of the Jacaranda Tree*. Weidenfeld & Nicolson.
- Delijani, S. (2013). I had to tell my family's story of the Iranian executions. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/jul/06/sahar-delijani-family-iranian-executions>
- Derbel, E. (2017). *Iranian Women in the Memoir: Comparing Reading Lolita in Tehran and Persepolis (1) and (2)*. Cambridge Scholars Publishing.
- Esfahani, M. K. (2014). *Iranian Women: One Step Forward, Two Steps Back*. *Ortadoğu Etütleri*, 5(2), 31–53.
- Fotouhi, S. (2021). Commodification of Censorship in Iranian Writing in English. *Journal of Literary and Cultural Inquiry*, 2(2), 98–126. <https://sanglap-journal.in/index.php/sanglap/article/view/53/85>
- Kumar, K. "Reading Lolita in Tehran" – an intellectual unfolding of a private literature class. *International Journal of English Language, Literature and Translation Studies*, 3(3), 503–509.
- Mohammadi, M. (2007). Iranian Women and the Civil Rights Movement in Iran: Feminism Interacted. *Journal of International Women's Studies*, 9(1), 21.
- Molavi, F. (2006). *Iranian Women Writers and Their narratives*. [https://www.academia.edu/37489935/Iranian\\_Women\\_Writers\\_and\\_Their\\_narratives?uc-g-sw=35500027](https://www.academia.edu/37489935/Iranian_Women_Writers_and_Their_narratives?uc-g-sw=35500027)
- Momeni, M. (2013). *Anglophone memoirs of contemporary Iranian women in diaspora*. [https://www.academia.edu/108926478/Anglophone\\_memoirs\\_of\\_contemporary\\_iranian\\_women\\_in\\_diaspora](https://www.academia.edu/108926478/Anglophone_memoirs_of_contemporary_iranian_women_in_diaspora)
- Navai, R. (2014). *City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran*. PublicAffairs.
- Noor, A. (2014). *Iranian Women in the Diaspora: 'Being Here and Being There'*. International Institute of Social Studies. <https://thesis.eur.nl/pub/17383>
- Paköz, A. (2007). *The Impact of Iranian Revolution on Women's Lives: An Analysis Through Selected Women's Memoirs* [Unpublished thesis for the degree of Master of Science]. The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University.
- Rendy, L. (2017). *Iranian Diaspora Literature of Women*. Klaus Schwarz Verlag GmbH.
- Sofer, D. (2007). *The Septembers of Shiraz*. Harper Collins Publishers.
- Talatoff, K. (1997). Iranian Women's Literature: From Pre-Revolutionary Social Discourse to Post-Revolutionary Feminism. *International Journal of Middle East Studies*, 29(4), 531–558.
- Tohid, N. (2016). Women's rights and feminist movements in Iran. *SUR – International Journal on Human Rights*, 13(24), 75–89.
- Valsecchi, G. (2020). The Power of Fiction and its Controversies in Azar Nafisi's Portrayals of a New Compliant Nationality. *ENTHYMEMA*, 25, 264–279.
- Zeiny, E. (2011). A brown skin writer as an imperialistic native informer: Remembering the homeland in Reading Lolita in Tehran. *Journal of Postcolonial Cultures and Societies*, 2(4), 30–45.

- دالیا سافر: مراقب بودم که رمان من تبدیل به داستان "آزار یهودیان" در ایران نشود. Euronews Persian. <https://persi.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>
- دالیا سافر نویسنده یهودی ایرانی-آمریکایی. Iranwire. <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>
- رمان ایرانی در نشریات دانشگاهی آمریکا. BBC. [https://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/01/070127\\_la-parssipur-tooba](https://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/01/070127_la-parssipur-tooba)
- زندگینامه آذر نفیسی. Iranians.kodoom. <https://iranians.kodoom.com/azar-nafisi/>
- نگاه فرار از واقعیت، همواره فرار از واقعیت. BBC. [https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117\\_la-cy-parssipur](https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117_la-cy-parssipur)

#### References

- Abla, F. (2020). *Diasporic Iranian Women's Life Writing: An Analysis Using a Transnational Feminist Lens* [Unpublished PhD dissertation]. Concordia University.
- Afary, J. (1996). *The Iranian Constitutional Revolution, 1906–1911: Grassroots Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. Columbia University Press.
- Aghdaei, T. (2021). A Study on Women's Identity in Two Novels of Zoya Pirzad. *Scientific-Specialized Quarterly Journal of Persian Language*, 4(7), 36–51.
- Ansary, N. (2013). *The Roots of Feminist Invocations in Post-Revolutionary Iran*. Columbia University.
- Biography of Azar Nafisi. Iranians.kodoom [in Persian]. <https://iranians.kodoom.com/azar-nafisi/>
- Dalia Sofer (2015). "I was careful that my novel would not become the story of 'harassment of Jews' in Iran". Euronews Persian [in Persian]. <https://persi.euronews.com/2015/10/23/iran-dalia-safer-interview>
- Dalia Sofer is an Iranian-American Jewish writer. Iranwire [in Persian]. <https://iranwire.com/fa/special-features/106606>
- Delijani, S. (2013). *Children of the Jacaranda Tree*. Weidenfeld & Nicolson.
- Derbel, E. (2017). *Iranian Women in the Memoir: Comparing Reading Lolita in Tehran and Persepolis (1) and (2)*. Cambridge Scholars Publishing.
- Esfahani, M. K. (2014). *Iranian Women: One Step Forward, Two Steps Back*. *Ortadoğu Etütleri*, 5(2), 31–53.
- Fotouhi, S. (2021). Commodification of Censorship in Iranian Writing in English. *Sanglap: Journal of Literary and Cultural Inquiry*, 2(2), 98–126. <https://sanglap-journal.in/index.php/sanglap/article/view/53/85>
- Iranian novel in American academic publications. BBC [in Persian]. [https://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/01/070127\\_la-parssipur-tooba](https://www.bbc.com/persian/arts/story/2007/01/070127_la-parssipur-tooba)
- Kumar, K. (2016). "Reading Lolita in Tehran" – an intellectual unfolding of a private literature class. *International Journal of English Language, Literature and Translation Studies*, 3(3), 503–509.
- Mohammadi, M. (2007). Iranian Women and the Civil Rights Movement in Iran: Feminism Interacted. *Journal of International Women's Studies*, 9(1), 21.
- Molavi, F. (2006). *Iranian Women Writers and Their narratives*. [https://www.academia.edu/37489935/Iranian\\_Women\\_Writers\\_and\\_Their\\_narratives?uc-g-sw=35500027](https://www.academia.edu/37489935/Iranian_Women_Writers_and_Their_narratives?uc-g-sw=35500027)
- Mollaahmadi, D. A. (2020). *Feminine discourse of prose of Iran of the XX – beginning of the XXI century* [Unpublished PhD dissertation]. Taras Shevchenko National University of Kyiv [in Ukrainian].
- Momeni, M. (2013). *Anglophone memoirs of contemporary Iranian women in diaspora*. [https://www.academia.edu/108926478/Anglophone\\_memoirs\\_of\\_contemporary\\_iranian\\_women\\_in\\_diaspora](https://www.academia.edu/108926478/Anglophone_memoirs_of_contemporary_iranian_women_in_diaspora)
- Navai, R. (2014). *City of Lies: Love, Sex, Death and the Search for Truth in Tehran*. PublicAffairs.
- Noor, A. (2014). *Iranian Women in the Diaspora: 'Being Here and Being There'*. International Institute of Social Studies. <https://thesis.eur.nl/pub/17383>
- Paköz, A. (2007). *The Impact of Iranian Revolution on Women's Lives: An Analysis Through Selected Women's Memoirs* [Unpublished thesis for the degree of Master of Science]. The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University.
- Sofer, D. (2007). *The Septembers of Shiraz*. HarperCollins Publishers.
- Talatoff, K. (1997). Iranian Women's Literature: From Pre-Revolutionary Social Discourse to Post-Revolutionary Feminism. *International Journal of Middle East Studies*, 29(4), 531–558.
- The look of escape from reality, always escape from reality (2004). BBC [in Persian]. [https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117\\_la-cy-parssipur](https://www.bbc.com/persian/arts/story/2004/11/041117_la-cy-parssipur)
- Tohid, N. (2016). Women's rights and feminist movements in Iran. *SUR – International Journal on Human Rights*, 13(24), 75–89.
- Valsecchi, G. (2020). "The Power of Fiction and its Controversies in Azar Nafisi's Portrayals of a New Compliant Nationality". *ENTHYMEMA*, 25, 264–279.
- Zeiny, E. (2011). A brown skin writer as an imperialistic native informer: Remembering the homeland in Reading Lolita in Tehran. *Journal of Postcolonial Cultures and Societies*, 2(4), 30–45.

Отримано редакцією журналу / Received: 10.07.24

Прорецензовано / Revised: 10.09.24

Схвалено до друку / Accepted: 26.11.24

Tetiana MALENKA, PhD (Philol.), Assoc. Prof.  
ORCID ID: 0009-0007-0016-4602  
e-mail: tmalenka@gmail.com  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Olga SUROVTSEVA, Master of Arts  
ORCID ID: 0009-0007-2772-3726  
e-mail: olya.surovtseva00@gmail.com  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

## THE ISSUES OF MODERN WOMEN'S PROSE OF IRAN AND THE IRANIAN DIASPORA

**Background.** *Modern prose by Iranian women in the diaspora is an important cultural phenomenon reflecting profound social changes and political conflict within the Iranian society. After the Islamic Revolution 1979, many Iranian women writers were forced to leave their homeland, which resulted in the formation of a powerful literary movement in the diaspora. Studying their works helps to understand the processes of adaptation, integration, and the preservation of cultural identity, as well as the social and political factors that influenced the writers' emigration.*

**Methods.** *The article employs historical-biographical method, feminist criticism, gender approach, literary analysis, comparative analysis, and the method of analogy. The use of these methods has allowed for a comprehensive study of the creativity and works of Iranian diaspora women writers.*

**Results.** *The research revealed that the history of modern Iranian women's prose is divided into four periods, each with its own characteristics and developmental preconditions. The main social and political factors influencing the writers' creativity include religious restrictions and women's rights limitations, censorship, discrimination, political repression, the Iran-Iraq war (1980–1988) and the Islamic Revolution (1979). The works of diaspora authors such as Dalia Sofer, Jairan Gahan, Zoya Pirzad, Marjane Satrapi, and others predominantly feature themes of censorship, discrimination, gender inequality, and the struggle for individual freedom.*

**Conclusions.** *The study demonstrated that modern Iranian women's prose in the diaspora is an important literary trend that reflects the social and political issues of Iran through the individual experiences of each woman writer. The practical significance of the article lies in contributing to a better understanding of the internal transformations of Iranian society and the role of women in these processes, as well as in supporting intercultural dialogue and feminist initiatives.*

**Keywords:** *Iranian women's prose, diaspora, censorship, identity, feminism, social and political issues.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.